

VILJANDIMAA VARAUUSAEGSED PEAEHTED

Mauri Kiudsoo, Ajaloo Instituudi numismaatik
Jaana Ratas, MTÜ Arheoloogiakeskuse kunstnik-restauraator

1. Sissejuhatus

Muinasteaduse rõhuasetusest tingituna on Eesti arheoloogid peamiselt tegelenud esiajalooliste ehtetüüpidega. Kesk- ja varauusajal valmistatud talurahvaehteid on senini võrdlemisi vähe käsitletud. Vallutusjärgse perioodi maakäsitöölise toodangut on süstemaatiliselt analüüsinud üksnes Heiki Valk, kes lisaks külakalmistute hauapanustele ning matuseriituse juurde kuuluvatele detailidele (1992; 2001) on spetsiaalselt pööranud tähelepanu ka 13.–17. sajandi Lõuna-Eesti sõrmuste tüüpidele (1991). Tollaseid mündiehteid on uurinud üks käesoleva artikli autoritest (Kiudsoo 1998; Kiudsoo ilmunumisel), kusjuures lähiajal trükivalgust nägevas ülevaates esitatakse omapoolne interpretatsioon ka ajaloolise aja aaretes sisalduvate ehete ja ripatsmüntide tagamaade kohta.

Kuna 13.–17. sajandi ehtesepad oma töid ei märgistanud, võimaldaks just arheoloogilise materjali süvaanalüüs selgitada välja nende võimalikke residentse ning mõjusfääre. Vigalas 16. sajandil töötanud nn Triskelemeistri loomingu kõrval (Kirme 1986, 47; 2000, 38–39; Kiudsoo 2002, 57, 62–63) on praeguseks suudetud kindlaks teha vaid Lihula peaehte meistri tõenäoline tegutsemiskoht ja -aeg (Kiudsoo 2002, 63). Lisaks nn Läänemaa tüüpi peaehtele teatakse 16. sajandi teisest poolest veel erinevaid mündiehete vorme (Kiudsoo 1998, 20). Eestist avastatud ehete seas torkavad silma mõningad identsed eksemplarid, mida on seni ekslikult tõlgendatud kas vöödena (Hartmann 1871, A XV: 2) või sõba äärekaunistustena (Laul 1990, 39; 1996, 744). Käesoleva artikli eesmärgiks on selgitada välja just viimati mainitud ehete valmistamisaeg, -koht ja -tehnoloogia ning püüda neid ka lähemalt interpreteerida.

2. Leiud ja kontekst

2.1. Erreste

Kõige esimene taoline ehe (joonis 1–2; AI 739) leiti 1865. aastal koos Uue-Pornuse aardega (*tpq* 1593). See Halliste kihelkonnast Uue-Pornuse mõisast Erreste külast (tänapäeval Eriste) päevavalgele tulnud aardeleid (joonis 3: 1) oli peidetud tinast kätepesunõus (Sb. GEG 1867, 31; Hartmann 1871, B V: 24) ning sisaldas lisaks Ajaloo Instituudis säilitatavatele tüüpilistele talurahvaehetele¹ veel münte², pulmamõõka (Sb. GEG 1867, 31; Hartmann 1871, A XXIV: 13), gooti stiilitunnustega³ hõbelusikat (AI 742), renessansiajastust pärinevat ripatsamuletti (AI 747) jne. Peitmiseks kasutatud nõu peal olnud kujutist ei suudetud omal ajal tulemuslikult identifitseerida⁴; Ajaloo Instituudis säilitatavale lusikale on kantud aga läheduses asuva Uue-Pornuse mõisa omanike Schlippenbachide vapp (Sb. GEG 1867, 30–31; Hartmann 1871, B VI: 10).

2.2. Võhma

Teine eksemplar (ERM k/r 634: 99) kuulub aardeleidu, mis avastati 1939. aastal Suure-Jaani kihelkonnast Võhma külast Viru talu maalt uudismaa harimisel (joonis 3: 2). Kahes tinakannus peidetud aarde (*tpq* 1597) koostises oli lisaks teistele 16/17. sajandi aaretel laialt levinud

¹ Hõbekrõllid (17), hõbehelmed (3), hõbedast rinnalehed (2), hõbedast pitsatsõrmus (1), vasest pitsatsõrmused (3), hõbedast spiraalsõrmused (2), hõbedast hoburaudsõlg (1), merevaikhelmed (41), kaltsedonhelmed (7), klaashelmed (14) (AI 740–741, 743, 745–746, 748).

² Riia killingid ning Saksa ja Hispaania taalrid (Sb. GEG 1867, 21, 27; Jb. FLG 1900, 17).

³ Eriti iseloomulik on varre otsa ornamentaalne kujundus, nn kroonnupp, millele leiame analooge ka mujalt hiliskeskaegsest Euroopast. See laienev ots lubab lusikat asetada ka otsale püsti (Kirme 2000, 2). Taolisi lusikaid esineb näiteks ka Taani 15.–16. sajandi aaretel (Jensen jt. 1992, nr 277, 324, 327).

⁴ Kuusnurkse põhjaga nõu küljel olevast vapist oli säilinud vaid vasak pool, mille tulemusena olid ära tuntavad ainult kolm lehte (*sks Blätter*), missugused oleval ka *Koskull'i* vapil, ning tähed GVD ja arv 15–47 (Sb. GEG 1867, 31).

esemetele⁵ veel ka kullasseppade poolt valmistatud 15/16. sajandi (?) hõbeehteid: kaks pannalt ning üks medaljon (ERM A 479: 84–86).

2.3. Karksi

1948. aasta kevadel jäi Karksi valla Tindi Villemi talu *aiamaal söötis veergu kündes adra nina külge* üks sarnane ehte (Leiuteade: Karksi; joonis 3: 3). Peale meid huvitava ehte (TAHVEL VII: 1; AI 5002/14315: 3) kuuluvad sellesse aardesse (*tpq* 1597) veel 16. sajandi teisele poolele iseloomulik rahadega rinnakee ning hulganisti lahtisi ripatsmünste (AI 5002/14315: 1–2). Kokku säilitatakse Ajaloo Instituudis 102 ehteraha.

2.4. Uniküla

Lisaks eelnevatele on teada üks valmistamistehnoloogialt sarnane, kuid konstruktsioonilt siiski mõnevõrra teistsugune ehte (TAHVEL VII: 2; ERM A 527: 40). 1934/35. aastal leiti Sangaste kihelkonnas Uniküla vallas Sõgelsepa talu maadel Väike-Emajõe ääres (joonis 3: 4) kündes *peenekoelisse riidesse mähitult ligikaudu 2 puuda hõbeja pronksasju* (ERMi kataloog: A 527). Arvatavast kalmeaardest⁶ (*tpq* 1592) säilitatakse praegu Eesti Rahva Muuseumis lisaks veel pronksist hoburaudsõlge, hõbekrõlle, klaashelmeid ning pronksist renessansstiili tunnustega noatuppe (ERM A 527: 34–39).

3. Interpretatsioon ja valmistamistehnoloogia

Käesoleva artikli autorite interpretatsiooni järgi kujutavad eelmises alapeatükis loetletud ehted endast omaaegseid peakaunistusi, mida võiks kõige tõenäolisemalt pidada pruudi- või noorikueheteks. Erreste, Võhma, Uniküla peaehted on avastatud koos aardeleidudega, mille puhul pole tegemist “tavaliste” 16/17. sajandi vahetuse *rahapadadega*. Nimelt sisaldavad need maakäsitöölise toodangu ning müntide kõrval

⁵ Osaliselt ülekullatud hõbekrõllid (12), kaltsedonhelmed (2), merevaikhelmed (18), klaashelmed (56), tinahelmed (4), (ripats)mündid (38) (ERM A 479: 27–39, 41–66).

⁶ Eestist on mitmeid teateid kalmetest aarete leidmise kohta (nt Kiudsoo 2001, 59).

Joonis 1–2. Peahe Erreste aardest (AI 739).

veel kullassepatooteid(!). Eriti tähelepanuväärne on Erreste aare, kus on muuhulgas ka üks Uue-Pornuse mõisniku vapiga importlusikas. Väga tõenäoline, et need aardeleiud kuuluvadki teistest mõnevõrra jõukamatele ühiskonnaliikmetele. Kas aga müntidega peahted võiksid seega osutada mingisugusele kõrgemale staatusele?⁷ See küsimus jääb hetkel veel vastusetta.

Erreste, Vöhma ja Karksi eksemplarid on üldjoontes analoogsed, koosnedes kolmest eraldi valmistatud osast. Keskmine, nn pikkriba, on kootud kõladega, kasutades selleks jämedat, ilmselt valgeks pleegitatud linast lõnga. Lõng on väga ühtlane ja professionaalselt S-korrutusega kedratud. Pael on kootud nelja kõlaga, kummaski ääres kaks kõla, ja äärte vahele jäävad pronksspiraalid on lükitud koelõngale, igas vahelikus spiraal. Kõlad on nelja lõngaga, pööratud korraka pool pööret.

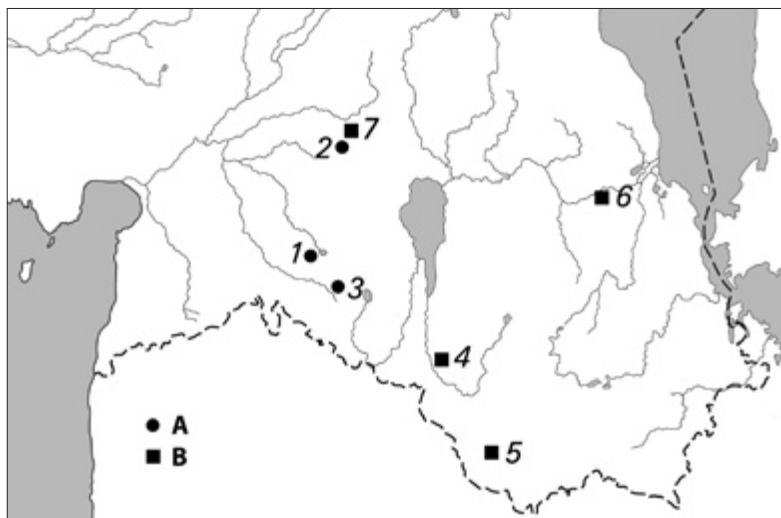
Kui Karksi peahtest on alles vaid u 45 cm pikkune keskosa fragment, siis Erreste omal on üks ots säilinud täispikkuses. Seega on võimalik välja arvutada viimati mainitud peahte kogupikkust, milleks on 168 cm. Kõlapaela keskosa, mis on laiem (spiraalide pikkus 26 mm),

⁷ Olid ju eri sotsiaalsesse kihtidesse kuuluvate inimeste rõivad ja ehted erinevad.

aheneb otste suunas; viimase spiraali pikkuseks on vaid 10,5 mm. Nn pikkriba ärartele on üleloomispistega õmmeldud külge täiendavad servad. Servaribad koosnevad linase lõngaga kinnitatud lühikestest pronksspiraalidest, millest kummalgi ribal moodustub erinev muster. Juurdelisatud servade pikkus (54 cm) vastab inimese ligikaudsele peaümbermõõdule. Samasuguses tehnikas, s.t spiraalid on lükitud koelõngale, kooti näiteks ka muinasaegseid sõbaääri. Erinevalt vallutus-eelsete rõivaste pronksspiraalkaunistustest on käsitletavate esemete puhul tegemist iseseisvate kostüümiaksessuaaridega, s.t ehetega otseses mõttes, mitte statsionaarselt kinniõmmeldud ega sissekootud detailidega.

Erreste peaehe on ainus, millel on säilinud üks väga oluline detail, mis asub ehte keskpunktist 34,5 cm kaugusel kõlapaela serva küljes. See koosneb niidi otsa lükitud 12 cm pikkusest (praegu keskelt katkenud) pronksspiraalide rivist. Arvata võib, et selle abil kinnitus peaehe mingil viisil pearäti seljal rippuvate otste külge.

Välisele sarnasusele vaatamata on Ajaloo Instituudis säilitatavatel ehetel üks tehniline erinevus: Erreste peaehtel on kõlapaela koelõng ühe-, Karksi omal aga kahekordne. See niivõrd spetsiifiline üksikasi

Joonis 3. Peaehte leiukohad. A – nn Viljandimaa tüüpi peaehted. B – muud.

võiks viidata justkui kahe erineva meistri “käekirjale”. Lisaks erineb neil ehetel ka külgeõmmeldud servade muster, kuid see võib olla pigem loominguline nüanss.

Uniküla eksemplarist säilinud fragment pärineb ilmselt ehte keskosast ning koosneb pikematest ja lühematest pronksspiraalidest. Tihedam, maleruudustiku põhimõttel kokkupunatud lühikeste spiraalide võrgustik moodustab ülemise u 2 cm laiuse kompaktsema riba. Sellest allapoole ulatuvad pikematest spiraalidest “sakid”, mille külge kinnitatud mündid rippusid kandmise ajal ilmselt laubal. Paraku pole võimalik enam kindlaks teha, kas ka antud tüüpi peaehtel on olnud kuklast allarippuvad otsad või mitte.

Kõiki taolisi ehteid on ilmselt kantud kas räti või mingi muu peakatte peal. Pole tõenäoline, et neid oleks asetatud otse juustele. Eelpool lähemalt kirjeldatud Erreste ehte ühendusdetailile tuginedes võiks ehk oletada, et kasutati mingit tüüpi pearätti, kuid arvestades etnograafiast teadaolevat naiste peakatete mitmekesisust, ei saa välistada ka muid variante.

4. Dateering ja valmistamiskoht

Peaehete külge kinnitatud müntide määrangute ning aarete peitmisaja järgi otsustades on kõik eksemplarid valmistatud hiljemalt 1590. aastatel. Vaadeldes nende esemete leiukohti (joonis 3: 1–3), ilmneb, et Erreste ning Karksi ehted on avastatud võrdlemisi lähestikku peidetud aaretest, kuid Võhma eksemplar on tulnud päevavalgele mõnevõrra kaugemalt. Kuna Erreste ning Karksi peaehete valmistamiseks kasutatud tehnika on erinev, pole nende näol arvatavasti tegu ühe ja sama meistri toodanguga. Autorid julgevadki püstitada esialgse hüpoteesi, mille järgi valmistasid nn Viljandimaa tüüpi peaehteid mitu erinevat meistrit. Mõnevõrra teistsuguse konstruktsiooniga Uniküla peaehte leiukoht lubab aga oletada taolise valmistamistehnoloogia laiemat levikut kogu Lõuna-Eestis.

Kõik eelpool lähemalt käsitletud ehted pärinevad aaretest, mis on omaniku hukkamise tõttu(?) jäänud maapõue Poola-Rootsi jätkusõja (1600–1629) algusaastatel. Tollase sõjategevusega seostatavad mündileiud koonduvad aga valdavalt Liivimaa põhjaossa, s.t Lõuna-Eestisse (Kiudsoo 2000, 32). Seega ei pruugi põhjapoolsemast Eestist pärinev

tõendusmaterjal olla meieni lihtsalt jõudnud. Mõnevõrra varasemal ajal Kesk-Eestis peidetud Kihme aardes (*tpq* 1568) on küll Uniküla peaehte sarnase (?) ilustise katke, kuid viimane on tulemuslikumaks interpretatsiooniks paraku liiga fragmentaarne.

5. Müntidega peahted ja Eesti arheoloogiline leiuvaines

Kuigi mündist kui ehtest või ühest ehtekomponendist saab Eesti kontekstis rääkida alates 10. sajandist, puuduvad meil selged tõendid nende tarvitamisest koos muinasaegsete peakaunistustega. Üksnes Karula kihelkonnast Ringistest (joonis 3: 5) Kuningamäe nime kandvast arvatavast noorema rauaaja matmispaigast⁸ on käsikirjalisele materjalile toetudes leitud luukere “pääs midagi krooni taolist, rahadest kokku-tehtud” (Juhu: Karula; Karopun 1922, 4).

Keskaegsete müntidega peahete olemasolu tõendav arheoloogiliste kaevamistega kogutud leiumaterjal on samuti ülimalt fragmentaarne. Tartumaal Mäksa (joonis 3: 6) kalmistul⁹ (13.–15. saj) on ühe buldooseriga lõhutud matuse pead ümbritsenud vähemalt üheteistkümnest ripatsmündist ning kahest pronksspiraalist koosnev pärjajaline ehe (Valk 1988, 9; 1992, 125; Ligi & Valk 1993, 182). Lisaks esineb ka Sakala ala naiste- ja tütarlastehaudades vahel väikesi, ilmselt peakattest pärinevaid metall detaile. Täaksis (joonis 3: 7) on kahel juhul luustiku kolju kõrvalt leitud tilluke pronksrõngake, ripatsmünt või pronksketi katke, ühel juhul aga pronksspiraal (Valk 1992, 125). Kuid see on ka kõik.

Kõik muuseumikogudes säilitatavad müntidega peahted on valmistatud eranditult varauusajal, täpsemalt 16. sajandi teisel poolel. Juba varem on ilmunud artikkel nn Läänemaa tüüpi peahettest (Kiudsoo 2002). Taoliste pronksplekist plaatidest, spiraalrõngastest ja müntidest koosnevate ehete levikuareaal, sarnane konstruktsioon ja dekoor ning müntide dateering viitab selgelt ühe ja sama meistri loomingle, kes tegutses arvatavasti 16. sajandi teisel poolel Lihulas või selle lähiumbruskonnas (Kiudsoo 2002, 62–63). Lisaks säilitatakse Ajaloo Instituudi

⁸ Kalmistut inspekteerisid 8. juunil 1970 Aita Kustin, Silvia Laul ja Evald Tõnisson (Tõnisson 1970, 1).

⁹ Konkreetne matmispaik kuulub siiski etnilistele vadjalastele, kelle kalmed erinevad eestlaste omadest nii matmiskombestiku kui ka leidude poolest (Ligi & Valk 1993, 176).

kollektsoonis veel ühte teadmata leiukohast pärineva peaehte katkendit (AI 2635: 2973). Oma tegumoelt on see ehe aga hoopis teistsugune kui selles artiklis lähemalt käsitletud eksemplarid, koosnedes linasest riidest paelast, mille külge on spiraalrõngaste abil kinnitatud 16. sajandil vermitud rahad ning õmmeldud kollased helmed (TAHVEL VII: 3).

On võimalik ning ülimalt tõenäoline, et müntidega kaunistatud peaehte valmistamismood sai siiski alguse tunduvalt varem kui 16. sajandi teisel poolel. Nagu nägime, on sellekohaseid tõendeid praeguse uurimisseisuga teada aga minimaalsel hulgal. Ühest küljest on viimati mainitud asjaolu kindlasti seletatav sellega, et kui 13.–15. sajandi algupoole Lõuna-Eesti külakalmistute haudades esineb ehteid¹⁰ veel mõnevõrra rohkem ja mitmekesisemalt kui hilisemal ajal (Valk 1992, 126), siis ajaloolise aja aardeleidudes me neid enne 16. sajandi keskpaika praktiliselt üldse ei kohta (Kiudsoo ilmumisel). Kuigi keskajast pärinevate aarete materjalis puuduvad lisaks ripatsrahadele ka märgid needitud kandadega mündikeede, rinnalehtede, hoburaudsõlgede, kaelavõrude jms kasutamisest, on stiililine üleminek 13. sajandi ehetelt 16. sajandi teise poole aardeleidudes sisalduvatele nii sujuv, et mitmesajandiline tühimik nende vahel tundub ilmvõimatu. Viimati mainitud asjaolule on juhtinud tähelepanu ka Eesti ehte uurija Kaalu Kirme (2000, 36; 2002, 17), kuid tema poolt põhjusena nimetatud Liivi sõja aegsete peitleidude rohkus ei anna sellele probleemile ammendavat seletust ning on väheveenev.¹¹ Üks käesoleva artikli autoritest on püstitanud hüpoteesi, et aaretes sisalduvate ehte ning ripatsmüntide hulk on võrdelises seoses ebastabiilsuse kasvuga ühiskonnas ning suhteliselt rahulikul keskajal neid “rahapadadesse” lihtsalt ei pandud (Kiudsoo ilmumisel).

¹⁰ Tegemist on valdavalt matuseriituse juurde kuuluvate detailidega. Selgekujuliste hauapanustena esineb ehteid külakalmistutel vaid erandlikel üksikjuhtudel (Valk 1992, 154).

¹¹ K. Kirme järgi pärinevad Eesti 16. sajandi aardeleidudes sisalduvad ehted 13.–16. sajandist ning neid ehteid sisaldavate aarete pärinemine 16. sajandist on seletatav Liivi sõja vallandumisega. Tookord rüüstamise kartusel peidetud ehted olid erineva vanusega, sest neid pärandati põlvest põlve (Kirme 2002, 17).

6. Kokkuvõte

Autorite interpretatsiooni kohaselt on käesolevas artiklis lähemalt käsitletud ehete näol tegemist omaaegsete peakaunistustega. Kõiki eksemplare on ilmselt kantud kas räti või siis mingi muu peakatte peal. Praeguse uurimisseisuga on teada kolm nn Viljandimaa tüüpi peaehtet: Erreste, Võhma ning Karksi, mis on valmistatud hiljemalt 1590. aastatel. Nende valmistamiseks kasutatud tehnika järgi otsustades on tegu mitme erineva ehtemeistri toodanguga. Uniküla aardesse kuuluvale mõnevõrra teistsuguse konstruktsiooniga peaehtele tuginedes võib oletada taolise valmistamistehnoloogia laiemat levikut kogu Lõuna-Eestis.

Kirjandus

Jensen, J. S., Bendixen, K., Liebgott, N.-K., Lindahl, F., Grindner-Hansen, K., Posselt, G. 1992. Danmarks middelalderlige skattefund c. 1050 – c. 1550. Del. 2. Fundkatalog fra c. 1241 – c. 1550. Registre. København.

Jb. FLG 1900. Jahresbericht der Felliner litterarischen Gesellschaft für die Jahre 1896 bis 1899. Fellin.

Juhu. Juhuslik materjal. Käsikiri Ajaloo Instituudi arhiivis.

ERM k/r. Eesti Rahva Muuseum. Ainelise vanavara korjamise raamat. Käsikiri ERM fondide sektoris.

Hartmann, H. E. 1871. Das Vaterländische Museum zu Dorpat oder die Sammlungen der gelehrten estnischen Gesellschaft und das Central-Museum vaterländischer Alterthümer der Kaiserlichen Universität zu Dorpat. Verhandlungen der gelehrten Estnischen Gesellschaft. VI, Band 3 und 4.

Karopun, T. 1922. Muinasjäänused Karula kihelkonnas. Kirjeldus. Muinasteadusline stipendanditöö suvel 1922. a. Käsikiri Ajaloo Instituudi arhiivis.

Kirme, K. 1986. Eesti sõled. Tallinn.

Kirme, K. 2000. Eesti hõbe. 800 aastat hõbe- ja kullassepakunsti Eestis. Tallinn.

Kirme, K. 2002. Eesti rahvapärased ehted. 13. sajand – 20. sajandi algus. Tallinn.

- Kiudsoo, M. 1998.** Mündid kesk- ja rootsiaegsetes ehetes. Seminaritöö. Tartu. Käsikiri Tartu Ülikooli etnoloogia õppetoolis.
- Kiudsoo, M. 2000.** Eesti mündiaarded 17. sajandist. Vääringud ja nende käibeareaalid. Peaseminaritöö. Tartu. Käsikiri Tartu Ülikooli arheoloogia õppetoolis.
- Kiudsoo, M. 2001.** Tõrise aardeleid. – Saaremaa Muuseum. Kaheaastaraamat, 1999–2000. Kuressaare, 58–64.
- Kiudsoo, M. 2002.** Läänemaal valmistatud 16. sajandi peahettest. – Läänemaa Muuseumi Toimetised, VI. Haapsalu, 57–66.
- Kiudsoo, M. ilmunisel.** Kesk- ja uusaegsetest ehtemüntidest Eesti arheoloogilises materjalis.
- Laul, S. 1990.** Einige gemeinsame Züge in den vorgeschichtlichen Trachten des Ostseefinnen. – *Finno-Ugric Studies in Archaeology, Anthropology and Ethnography*. Tallinn, 29–39.
- Laul, S. 1996.** Über die Frühgeschichtlichen Elemente in den estnischen Volkstrachten. – *Historia Fenno-Ugrica I. Congressus Primus Historiae Fenno-Ugricae*. Oulu, 733–753.
- Leuteade.** Leiteated. Käsikiri Ajaloo Instituudi numismaatika arhiivis.
- Ligi, P. & Valk, H. 1993.** Vadjapärased kalmistud Tartumaal (13.–15. sajand). – *Muinasaja teadus*, 2. Tallinn, 176–215.
- Sb. GEG = Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft**, 1861–1923; Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat, 1924–1938. Dorpat (Tartu), 1861–1940.
- Tõnisson, E. 1970.** Matusekohast endise Ringiste talu maal. Tallinn. Käsikiri Ajaloo Instituudi arhiivis.
- Valk, H. 1988.** Aruanne arheoloogilistest kaevamistest Mäksa 13.–15. saj. maahaudkalmistul 1988. a. Käsikiri Ajaloo Instituudi arhiivis.
- Valk, H. 1991.** Lõuna-Eesti sõrmused 13.–17. sajandil. – *Muinasaja Teadus*, I. Tallinn, 182–199.
- Valk, H. 1992.** Lõuna-Eesti talurahva matmiskombestik ja selle uskumuslikud tagamaad 13.–17/18. sajandil. Magistritöö. Tartu. Käsikiri Ajaloo Instituudi raamatukogus.
- Valk, H. 2001.** Rural cemeteries of southern Estonia 1225–1800 AD. CCC papers, 3. Visby-Tartu 2001.

HEAD DECORATIONS OF EARLY MODERN PERIOD OF VILJANDIMAA

Mauri Kiudsoo, Jaana Ratas

In this article, head decorations discovered from Viljandimaa are discussed. Such decorations consisting of a linen band with bronze spirals woven into it, and which were decorated with coins, were worn on top of a head-square or any other head dressing. At the present stage of investigation, three decorations of this type have been recognized: Erreste (Fig. 1–2), Vöhma and Karksi (Plate VII: 1). The ornaments, called head decorations of Viljandimaa type, were produced at the 1590s at the latest. On the basis of the technology, used for the production, it can be inferred that at least two masters produced such decorations. A find from Uniküla (Plate VII: 2), with slightly different construction, allows the authors to assume that similar decorations and the skills for their production were even more widespread in South Estonia.